

ISSN 1999-4214 (print)

ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№1/2026

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2026

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Аасланд Е.	философия докторы (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Каранфил Г.	философия докторы (PhD), профессор, Комрат мемлекеттік университеті, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Олдфилд А.	Философия докторы (PhD), профессор, Каролина Университеті Каролина, АҚШ
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Түркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 27.03.2026 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Аасланд Е.	доктор философии (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Каранфил Г.	доктор философии (PhD), профессор, Комратский государственный университет, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Олдфилд А.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Каролины Каролина, США
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 27.03.2026 г. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

©Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Aasland E.**
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
- Yesirkepova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Karanfil G.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Komrat Devlet Univerditesi, Kishinev, Moldova
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabekuly D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryszhn L.A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Oldfield A.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Coastal Carolina University Carolina, USA
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
- Senmez O.F.** (PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev

Tel/Fax: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 27.03.2026 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АКМАГАМБЕТОВА Б.Е., САРСЕКЕ Г.Ә., ШАХИН И.	Сұхбат дискурсындағы коммуникативті стратегия мен тактика: қолданыс ерекшеліктері	7
БЕРГІБАЕВА Д.Қ., КЕНЖЕҒАЛИЕВ С.А., СЕРДАЛИНА С.К.	Ділдік лексикон және қостілділік	22
DOSZHAN Z.A., YERSULTANOVA G.T., KNASSANOVA M.T.	Lexicalising myth and cultural memory: a comparative study of kazakh and english mythologemes	31
ЕСКЕЕВА М.Қ., РАЙНБЕКОВА Г.С.	Түркі халықтарының тұрмыстық лексикасы: тарихи және мәдени аспектілері	40
ЖЫЛКЫБАЕВА М.С., САПАРБАЙҚЫЗЫ Ш., СПАТАЕВА С.Т.	Қытай және басқа да шығыс дереккөздеріндегі көне түркі қала атауларында кездесетін -кент/-кет формантының тарихи-лингвистикалық ерекшеліктері	48
ИСКАКОВА Г.Ж., ТЛЕУБЕРДИНА Г.Т., ТАҢСЫҚБАЙ Ә.Қ.	Көркем мәтінді комикс форматына бейімдеудің лингвистикалық негіздері: отандық әдебиетке шолу	57
МАНАПБАЕВА Ж.Ж., АЛПЫСБАЕВА А.Е., ЖУСУПОВА А.У.	Аударма сапасын бағалау тәжірибесі	67
ОСПАНОВА Ф.А., БАЛХИМБЕКОВА П.Ж.	Бизнес терминологиясындағы кірме сөздердің ерекшеліктері	79
SAKYEVA G.O., IBRAIMOVA L.A.	The importance of lexical classification of film discourses in creating a multimedia corpus (based on the film “Alty jasar Alpamys” (“Six-year-old Alpamys”))	90

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АБДУЛЛИНА А.Б., СҰЛТАҒАЛИЕВА О.Қ., СЕЙСЕМБАЕВА Ж.А.	Қазіргі қазақ поэзиясындағы ұлттық мінез поэтикасы мен символикасы	98
ALIYEV Y.N., TOIBAZAR A.M., TURDALI T.	The historical figure and the epic hero in kazakh epic poetry (based on the epic of Edige)	108
АЛИМКАНОВА Г.Б., ЖҮСІПОВ Н.Қ.	Ғалым Едіге Тұрсыновтың түркі халықтары фольклоры туралы тұжырымдары	121
ӘЛТАЙ А.Д., ЖӘЛЕЛОВА М.С., ҚИАРЫСТАНОВА Г.Қ.	Қадыр Мырза Әли поэзиясындағы ауыл концептісі және ұлттық болмыс	130
БАКИРОВА Ш.А., БАЙМЫШ Л.Қ.	Ж. Бектұров шығармаларындағы азаттық сарын	140
YERZHANOVA F.M., IBRAEVA ZH.B., MUKANOVA ZH. R.	Reinterpreting the fairy tale: modern trends in kazakhstani children’s literature	151

GALYMZHANOVA Z.T., BAYTANASOVA K.M., KALIYEV A.K.	The narrative structure in S. Seifullin's novel «A hard road, a perilous journey»	162
ИБРАГИМОВА Д.Қ., АСЫЛБЕКҰЛЫ С., ТОҚШЫЛЫҚОВА Г.Б.	Жазушы Сайын Мұратбековтің сыншылық қыры	171
ИХСАН Д.М.	Түркістан мерзімді баспасөзінде ұлттық фольклордың жариялануы мен зерттелуі	181
КЕНЖЕҚОЖАЕВА А.М., ЖУСАНБАЕВА С.Б.	Метапоэтиканың метамәтіндік өлшемдері (А. Құнанбайұлы шығармашылығы негізінде)	192
МАКАТОВА А.А., ӘБСАДЫҚ А.А.	«Абай», «Сана», «Таң» журналдарындағы қазақ фольклор материалдары	202
МҰСТОЯПОВА А.Т., ИБРАИМОВА Ж.Ж., ЖАМАНОВА Ж.Ж.	Джордж Оруэлдің «1984» романындағы псевдокарнавал поэтикасы	211
НҰРБАЕВА А.Н., ТӨЛЕБАЕВА Қ., ДАУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Прецеденттік құбылыстардың көркем мәтіндегі қолданысы (Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармалары негізінде)	222
НҰРБАНОВА А.Қ.	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы білім мен тәрбие құндылықтары	235
СӘРСЕНБАЕВА Ж.Б., ҚҰРМАНБАЙ А.П., ОБАЕВА Г.С.	Айгүл Кемелбаеваның «Мұнара» романындағы әйел бейнесі: архетип және сана трансформациясы	245
СЕЙПУТАНОВА А.Қ., НУРЛАНОВА А.Н.	Ш. Құдайбердіұлының «Түрік, қырғыз-қазақ һәм хандар шежіресіндегі» қазақ рулары туралы мәліметтердің тарихи негізі	257
ХАМИДОВА А.Х., КАНАФИНА М.А., ЖУМСАКБАЕВ А.Т.	Женский иронический детектив как форма социокультурного комментария (на материале романа Дарьи Донцовой «Маникюр для покойника»)	267

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КАЙЫРБАЕВА Ж.К., РАХМЕТОВА Р.С.	Оқушылардың сөзсаптамын тілдесім әрекеті негізінде дамытудың педагогика-психологиялық аспектісі	275
KOILYBAYEVA R.K., KUSMANOVA K.A.	Formation of family values in children on the basis of family discourse	388
МАЖИЕВА Н.А., БАЛТАБАЕВА Н.С., А.БЕРКЕНОВА Р.	ЖОО-да қазақ эпостарды жобалық әдістеме арқылы оқыту	299
ОРАЗ А.Н., МАЛИКОВ Қ.Т., РАМАЗАНОВА Г.Х.,	Қазақ тілін оқытуда корпусстық тәсілдердің лексикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпалы	309
ТЕЛГОЖАЕВА Қ.С., ОДАНОВА С.А., ЖАЙЛАУБАЕВА М.Қ.	Ұлттық-мәдени код негізіндегі виртуалды жиі жүйесі: тіл үйренушілердің икемді дағды күзіреттілігін қалыптастыру	334
ТОҒЫЗБАЙ Н.Б., ЕРСУЛТАНОВА Г.С., ЖУМАХАНОВА Н.Н.	ҚАЗТЕСТ жүйесіндегі өнімді сөйлеу әрекеттерінің ерекшеліктері	346

Г.Ж. ИСКАКОВА¹
Г.Т. ТЛЕУБЕРДИНА²
* Ө.Қ. ТАҢСЫҚБАЙ³

Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті, Көкшетау, Қазақстан^{1,2,3}
(e-mail: g.ristina@mail.ru¹, guldentleuberdina@inbox.ru², adilet_2_97@mail.ru³)

***КӨРКЕМ МӘТІНДІ КОМИКС ФОРМАТЫНА БЕЙІМДЕУДІҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ: ОТАНДЫҚ ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ**

Аңдатпа. Мақалада көркем мәтіндерді комикс форматына бейімдеу мәселесінің қазақ филологиясында қарастырылу деңгейі зерделенеді. Баяндаудың графикалық түрлеріне, атап айтқанда комикстерге қоғамдық қызығушылықтың артуына қарамастан, комикске негіз болатын түпнұсқа мәтіндерді бейімдеудің теориялық және әдістемелік негіздеріне арналған арнайы ғылыми зерттеулер отандық ғылымда жоқтың қасы екені анықталған. Әдеби шолу көрсеткендей, ғылыми жарияланымдар негізінен мәтінді ықшамдауға, жеңілдетіп түрлендіруге қатысты болса, мәтіннің бейвербалды компоненттерімен жұмыс істеу қағидалары зерттеушілердің назарынан тыс қалып отыр. Авторлар мәтінді комикстерге бейімдеу тек ықшамдаудан ғана емес, сондай-ақ филологтар мен суретшілер қатысатын кешенді жұмысты қажет ететінін атап көрсетеді. Ерекше маңызды аспект – визуализацияланатын түпнұсқа мәтіннің негізгі элементтерін анықтау және оларға мәдени, семантикалық және прагматикалық жүктемені ескере отырып, түсініктемелерді әзірлеу. Бейімдеу тек балалар әдебиетімен шектелмеуі керектігі атап өтіледі: дұрыс ұйымдастырылған жұмыс арқылы мазмұны мен құрылымы жағынан күрделі көркем шығармалардың графикалық нұсқаларын жасауға болады. Осылайша, мақалада қазақ тіліндегі мәтіндерді визуалды-графикалық форматқа бейімдеудің ғылыми негізделген әдістемесін қалыптастыру қажеттілігі негізделеді, ол ұзақ мерзімді перспективада ұлттық комикс туындысын дамытуға, қазақ тілі мен әдебиетін насихаттауға, оқытуға, сонымен қатар оқырмандар аудиториясын кеңейтуге ықпал етеді.

Түйін сөздер: мәтінді бейімдеу, комикс, креолды мәтін, қазақ тілі, көркем әдебиет, әдеби шолу.

Кіріспе. Қазіргі заманда, әсіресе жастар арасында, ақпаратты қабылдаудың визуалды, аудиовизуалды формалары басым екені белгілі. Цифрлық технологиялар мен әлеуметтік желілердің әсерінен қысқаша, көрнекі және лезде қабылдауға бағытталған ақпаратты қабылдаудың жаңа мәдениеті пайда болды. Осыған байланысты көркем мәтіндерді қысқартылған, мультимодальды форматтарға бейімдеу қажеттілігі артып отыр, оның ішінде мәтіннің креолизацияланған түрі ретіндегі комикстердің орны ерекше.

Айта кетерлігі, қазақстандық ғылыми-ағарту қауымдастығында мәтіндерді комикс форматына бейімдеуге деген көзқарас біржақты оң емес. Кейбір ғалымдар бейімдеу

* Мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым комитеті қаржыландыратын AP27511079 «Қазақ тілін оқытудың жаңа тенденциялары: көркем мәтіндерді бейімдеу қағидаттары және танымдық комикстер құрастыру әдіснамасын зерттеу» жобасы аясында әзірленді.

(визуализация) мәтіннің мағыналық тереңдігін жұтаңдатуы мүмкін деп есептей отырып, әдеби шығармаларды мұндай түрлендіруге қатысты сақтық танытады. Бұл көзқарас сөздіктерде «комикс» терминіне берілген анықтамалардан-ақ көрінеді. Мәселен, «Қазақ әдеби тілінің сөздігінде»: «Комикс – зат. Ойды алдандыру сипатындағы өтпелі хикаяны беретін, қысқа мәтіндері бар суреттер сериясы. Комикс белгілі бір тақырыпта бірыңғай сюжетті және қысқа баяндалатын мәтінді, суреттер таралымы (юмористикалық, қырсықтылық, авантюрлық) бар шығарманың түрі» [1, 82], – деген анықтама беріліп, комиксты тек юмор жанрындағы шығарма деп білсе, «Баспа және полиграфия терминдерінің түсіндірме сөздігінің» авторлары бұдан жағымсыз реңкте анықтама береді: «Комикс – мазмұны түкке тұрғысыз суреттер арқылы берілетін қара дүрсін әңгіме. Мұндай комикстер АҚШ-та орасан зор мөлшерде (жылына 1 миллиард данаға дейін) шығарылады» [2, 89]. «Қазақ тілінің кірме сөздер сөздігінде» бейтарап анықтама келтіріледі: «XIX ғасырда АҚШ-та пайда болған әдеби жанрдың бір түрі. Комикстер логикалық тұрғыдан өзара байланысқан, бір ортақ оқиғаны баяндайтын суреттер жиынтығынан тұрады» [3, 241]. Осындай үстірт анықтамалардың берілуі әдеби жанр ретіндегі комикстің қазақ филологиясында зерттелу өзектілігін айқындайды. Комикстердің отандық ғылымда «көңіл көтеретін жеңіл/ төмен жанр» екендігі туралы кең таралған пікірге қарамастан, әлемдік графикалық әдебиет тәжірибесі комикс форматының терең философиялық, моральдық және трагедиялық мағыналарды беруге қабілетті екенін көрсетеді. Комикстердің жанрлық палитрасы тек юмор мен фантастиканы ғана емес, сонымен қатар драманы, трагедияны, психологизмді, әлеуметтік сатираны қамтиды. Оған айқын мысал – моральдық таңдау, күш пен жауапкершілік, тарихи жады мен ұлттық сана мәселелерін көтеретін А.Мұрдың «Қарауыл» (немесе «Сақшылар», түпнұсқа тілінде «Watchmen») комиксі. Бұл шығарма комикстердің интеллектуалдық жүктемесі жоғары күрделі өнер түрі бола алатынын дәлелдейді.

Комикс жанрының қазақ оқырманына жат, жаңа туынды деп те айта алмаймыз. Ағартушылық істе озық идеяларды қолданып, рухани жаңғырту жолында ерең еңбек еткен Алаш зиялыларының бірі Ж.Аймауытұлы еңбектерін мысалға ала аламыз. Ж.Аймауытұлы 1929 жылы «Жаман тымақ» [4] атты ертегіні комикс түрінде жарыққа шығарады. Кітапшаның бір ерекшелігі – шағын ғана ертегі жай ғана суреттермен емес, оқиға желісі көрсетілген суреттермен баяндалады. С.Қирабаев бұл жайында: «Жүсіпбек көп шығармасын жаңа, жас ұрпаққа арнады. Соларды жаңа рухта, күрескерлікке, адамгершілікке тәрбиелейтін кітаптар жазды. Оның балаларға арнап жазған «Жаман тымақ», «Шал мен кемпір», «Көк өгіз», «Үш қыз» сияқты ертегілері бар. Олар суретті кітапша үлгісінде жазылған» [5, 22], – деген. Сонымен, комикстер – прагматикалық табиғаты күрделі болып келетін бейнелі мәтін және оқу-тәрбие, үгіт-насихат қызметтерін тиімді атқаруға әлеуеті зор еңбектер.

Комикс форматына мәтін түзуді, не болмаса дайын мәтінді комикс форматына бейімдеу үдерісіне келер болсақ, әрбір тілде мәтінді бейімдеу үдерісіне тікелей әсер ететін өзіндік құрылымдық-семантикалық ерекшеліктер бары сөзсіз. Бір тілдегі мәтінге қатысты сәтті қолданылған әдіс басқа бір тілдегі мәтінді өңдеуде тиімді бола бермейді. Осыған байланысты қазақша мәтіндерді бейімдеу мәселесі арнайы зерттеуді қажет етеді деп есептейміз. Бұл тұста аталған мәселенің қазақ филологиясы аясында қарастырылу деңгейін анықтау өзекті болып отыр.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Бұл зерттеудің мақсаты – көркем мәтіндерді бейімдеу, оның ішінде комикс сияқты көрнекі форматтарға айналдыру мәселесінің қазақ филологиясында қарастырылу деңгейін анықтау, осыған сәйкес сараптама жүргізу. Шолу және аналитикалық сипаттағы зерттеу мәтінді бейімдеудің ғылыми ұстанымдарын, тәсілдерін анықтауға, ғылымдағы ақтаңдақтарды анықтауға бағытталған.

Ғылыми-әдіснамалық негіз мета ғылыми талдау қағидаларына, сондай-ақ тіл білімінің ғылыми библиографиясына және тарихнамасына тән әдістерге негізделген. Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды: синтез, талдау, салыстырмалы әдіс. Алынған

ақпаратты жүйелеу және жалпылау үшін синтез әдісі қолданылды, бұл осы саланың дамуының негізгі бағыттары мен үрдістерді анықтауға мүмкіндік берді. Әртүрлі тәсілдерді салыстыруға мүмкіндік беретін салыстырмалы әдіс те қолданылды.

Зерттеу материалы ретінде көркем мәтінді бейімдеуге қатысты отандық зерттеу жұмыстары алынды. Соңғы зерттеулердің талдауы қазіргі үрдістер мен инновацияларды анықтауға жол ашты. Таңдалған тәсіл осы саладағы ғылыми зерттеулердің өзектілігін негіздеуге арналған.

Әдеби шолу барысында әртүрлі ақпараттық қорлар қолданылды, соның ішінде:

– диссертациялардың электронды қорлары (ұлттық және халықаралық);
– Scopus, Web of Science, JSTOR, ERIC, Google Scholar т.б. дерекқорларында индекстелген ғылыми журналдар;

– ҚР ҒЖБССҚК ұсынған отандық басылымдардағы жарияланымдар;

– филология бағытындағы халықаралық конференция жинақтары.

Іздеу барысында келесі кілт сөздер және олардың әртүрлі комбинациялары қолданылды: комикс, мәтінді бейімдеу, бейімделген мәтін, креолды мәтін, қазақ тілі, семиотика, когнитивті лингвистика; адаптированный текст, адаптация текста, креолизированный текст, казахский язык; comics, adapted text, modified texts, simplified text, creolized text, Kazakh, semiotics, cognitive linguistics.

AND және OR іздеу операторларының қолданылуы іздеу үдерісін нақтылауға ықпал етті. Дерекқорында әдеби шығармаларды комикс форматына бейімдеуге тура және жанама қатысы бар 30-дан астам зерттеу анықталды. Зерттеу талаптарына сәйкес (отандық зерттеу болуы) 17 әдебиет іріктелді.

Тақылау мен бақылау. Қазақ филологиясында көркем мәтіндерді комикстерге бейімдеуге арналған арнайы зерттеулер болмағандықтан, бұл жұмыста талдау сабақтас сала – БАҚ-тағы мәтіндерді бейімдеуге, аударма ісінде бейімдеуге қатысты зерттеулер бойынша да жүзеге асырылды. Бұл тәсіл медиамәтіндердің, әсіресе заманауи мультимодальды формалардың (инфографика, плакаттар, иллюстрациялық мақалалар) вербалды және бейвербалды элементтерді біріктіретін креолизацияланған мәтіндер болуына байланысты. Мұндай зерттеулер аясында ақпаратты бейімдеудің лингвистикалық әдістері бұл жағдайда да өзекті, атап айтқанда: мәтінді қысқарту, синтаксистік құрылымдарды жеңілдету, лексикаға өзгерістер енгізу, сонымен қатар прагматикалық мақсатқа сәйкес иллюстрациялық қатарды таңдау. Бұл әдістер комикстерді дайындау барысында мәтінді бейімдеуде қолданылатын әдістермен ішінара сәйкес келеді. Бұл қолда бар теориялық білімді тірек ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Мәтін бейімдеуді қазақ тілін өзге ұлт өкілдеріне оқытудың тиімді тәсілі ретінде есептей отырып, Г.Ж.Искакова мен А.М.Жиеналина бұл үдерістің лингвистикалық, лингвистикалық емес, прагматикалық, мәдени деген түрлерін анықтап көрсетеді:

- 1) лингвистикалық бейімдеу – лексикалық алмастыру немесе грамматикалық трансформация арқылы мәтінді жеңілдету;
- 2) лингвистикалық емес бейімдеу – мәтін көлемінің өзгеруіне, тақырыптық сызықтардың қысқаруына, мазмұнның жеңілдетілуіне байланысты өзгерту;
- 3) прагматикалық бейімдеу – түпнұсқа мәтін мен аударманың прагматикалық әсерін теңестіру;

4) мәдени бейімдеу – лингвомәдениеттану ақпаратының экспликациясына бағытталған [6, 147]. Мәтін бейімдеуде оқырманның жасын, әлеуметтік, ұлттық сипаттамаларын, оның тілдік құзыреттілік деңгейін т.б. ескеру қажеттілігіне баса назар аударады.

Ж.Т.Ибрагимованың «Фотобейне – ой көрінісі» еңбегінде «мәтін + сурет» қосындысының прагматикалық сипаты жайлы құнды ой-тұжырымдар келтірілген: «Кез-келген сурет мәтіннің өн бойындағы идеяны берумен қатар, сол идеяның адам санасына әсерін күшейтеді» [7, 55], «Адресатқа жағымды әсер ету үшін фотоақпаратта жансыз бейнелерге қарағанда жанды бейнелерді (адамды, жануарды) пайдалану өнімдірек. Сонымен қатар, бейнеге (иллюстрацияға) қарағанда фотосуреттер ойда жақсы сақталады. Адамдар

фотосуреттерді шынайы заттар мен жағдаяттардың көрінісі деп қабылдайды» [7, 56], «... кез-келген бейвербалды құралдар автордың белгілі мақсаттары үшін пайдаланылып қоймай, сонымен қатар мәтіндегі айтылатын ойдың мазмұнын ашып, мәнін толықтырып, оқырманның жан дүниесіне жол таба алатын бірден-бір фактор деуге болады» [7, 57]. Осында «мәтін + сурет» деп көрсетуіміздің себебі – жазбаша БАҚ-та не дегенмен мәтін бірінші орында тұрады. Комикстерге келер болсақ, ондағы мәтіннің немесе иллюстрацияның басымдығы туралы мәселені біржақты шешу мүмкін емес, өйткені комикс – жанр ретінде мультимодальды, креолизацияланған мәтін, мұнда вербалды және бейвербалды элементтер жеке емес, өзара байланыста қызмет етеді. Олардың өзара әрекеттесуі баяндаудың біртұтас семиотикалық кеңістігін құрайды: мұнда мәтін мағына береді, ал иллюстрация контекст, эмоция және динамиканы ұсынады. Дегенмен, мақсатты аудиторияға және жанрлық фокусқа байланысты акцент өзгеруі мүмкін. Балалар әдебиетінде, әдетте, көрнекілік басым түседі, өйткені ол қабылдауды жеңілдетеді және оқырман зейінін сақтауға көмектеседі. Жасөспірімдер мен ересектерге арналған графикалық романдарда мәтіннің философиялық немесе психологиялық тереңдігі бірінші орынға шығуы мүмкін, ал оның мазмұнын күшейтетін көрнекі элементтер екінші орында болады деп топшылауға болады. Десек те, комикстағы компоненттердің «басымдылықтары» туралы тұжырым жасау қиын. Маңыздысы – мәтін мен сурет арасындағы үйлесімділік, өйткені сурет мәтінді, мәтін суретті қайталамайды, бірін-бірі толықтырады. Бұл синергия комикстердің баяндау формасы ретіндегі әсерлілігінің мәні болып табылады.

А.Абилов, Н.Р.Хегай және Э.А.Ибрагимова өз зерттеулерінде кәсіби лексикадан тұратын медиа-мәтіндерді бейімдеу мәселесін қарастырады. Бұл да БАҚ дискурсындағы зерттеу болғанымен, болашақта комикстер үшін мәтін бейімдеу әдістемесін құруға икемі бар. Мәселен, бұл еңбекте дайджест туралы айтылады. Дайджест – материалды шоғырландырылған түрде көрсету, оны қажетті өлшемге дейін қысқарту, құрылымы жағынан да, тілі жағынан да өз стилінің қажетті шарттарына бейімдеу [8, 21]. Сондай-ақ көлемді мәтінді шағын мәтінге айналдырудың жолдары туралы айтылады. Атап айтқанда, біріншіден, ол мәтінге міндетті түрде кешенді талдау жүргізілгені абзал. Негізгі идеялары, тірек сөздері, қысқартуға түспеуі тиіс сөйлемдері анықталуы тиіс [8, 21]. Пікірлері қосылған бұл талданған мәтін журналистерге кейін жаңалық жазуда бағыт-бағдар береді. Бұл редактор мен журналист жайлы болса, біздің жағдайда филолог маман мен комикс жасаушы дизайнер арасындағы өзара әрекет болмақ. Комикс суретшілерінің кәсіби шеберлігі мен шығармашылық интуициясын еш кемітпейміз, дегенмен көркем мәтінді бастапқы бейімдеу филологтың жұмысынан басталатынын атап өткен жөн. Ол мәтінді талдап түсіндіруге, негізгі фрагменттерді анықтауға және кейін комикс нобайына түсетін раскадровкалардың сипаттамасын беруге жауапты. Филолог ең алдымен шығарманың сюжетін, кейіпкерлердің болмысын, эмоционалдық келбетін түсінуге негіз болатын көріністерді таңдайды. Комикс өзінің табиғаты бойынша көркем мәтіндегі оқиғалардың бүкіл көлемін көрсете алмайтынын түсіну маңызды – әрбір әрекетті жеке кадр ретінде бейнелеу мүмкін емес. Сондықтан бейнелеу үшін қажетті фрагменттерді көрсетуде филологтың еңбегін асыра бағалау мүмкін емес. Бұл тұста монолог-диалогтардағы негізгі дәйексөздер, негізгі әрекеттер, оқиға желісі анықталады. Бұл БАҚ-тағы редактордың дайджест жұмысына ұқсас. Сонымен қатар филолог интонацияны, мәдени шындықты, эмоцияларды, стильдік ерекшеліктерді комиксте дәл беру үшін бейімделген мәтінге түсініктемелер мен нұсқаулар қосуы керек. Осылайша филолог семиотиканы, когнитивтік лингвистиканы, прагматиканы және лингвомәдениеттануды жақсы білуі керек, өйткені ол тек мәтінді бейімдеп қана қоймайды, сонымен бірге иллюстрацияларда жүзеге асырылатын мәдени бейнелерді де түсіндіреді. Өз кезегінде суретші мен дизайнер түпнұсқа мәтінмен танысып, бейнелеу бойынша ұсыныстар айтып, нақтылау сұрақтарын қоюы керек. Тек филолог пен суреткердің шығармашылық үйлесімінің нәтижесінде ғана көркем мәтінді сапалы бейімдеуге қол жеткізуге болады.

С.М.Иманқұлова мен Н.Ж.Егізбаева: «Мәтінді бейімдеу – қабылдаушының деңгейіне сай түпнұсқа мәтінді өңдеу» [9, 167], – деп көрсетеді де, оның келесідей түрлерін көрсетеді:

1) мәтінді бейімдейтін адамға қатысты – субъектілік бейімдеу (оқырманға түпнұсқалық мәтінді ұсынады да, сосын өзі түсіндірген/өңдеген жаңа мәтіннің авторы болады);

2) мәтінді не ақпаратты бейімдеу нысанына байланысты – референциалды бейімдеу (тілді оңайлату үшін мәтін тілдік деңгейге бейімделеді, яғни өңделеді);

3) бейімдеу адресатына қатысты – адресаттық бейімдеу (мәтін кең көлемдегі оқырмандарға, сондай-ақ шектелген оқырмандарға бейімделеді);

4) мәтінді өңдеу тәсіліне байланысты – инструменталды/құралдық бейімдеу (ауызша және жазбаша бейімдеу) [9, 168]. Бұл жерде де, жоғарыда атап өткеніміздей, мәтінді маман бейімдеуі қажет деген пікір айтылады: «Мәтіндегі ақпаратты бейімдегенде сол саланың маманы емес басқа адам өңдесе, оқырманға мағынасы толық жетпей жатады» [9, 167]. Еңбек авторлары мәтін бейімдеудің келесі жолдарын көрсетеді:

1) Редукция/ықшамдау – авторлық жаңалық енгізілгенде сөйлемдер мен құрылымдарды құрау нормасын қалпына келтіру мақсатында мәтін компоненттерінің қолдану тәртібін өзгерту.

2) Қосу – мәтіннің алғашқы мағынасын қалпына келтіру кезінде қолданылады, кей жерлерінде қалып кеткен ақпаратты мәтін оқырманына түсінбестік туындамас үшін белгілі бір деңгейде қалпына келтіру.

3) Инверсия – мәтіннің мағыналық тұтастығын көрсету үшін сөйлемдегі сөздердің дағдылы орын тәртібін өзгерту, алмастыру.

4) Цитация – бейімдеу тәсіліне жатпайды, аутентті мәтінді көшіріп, ондағы ақпаратты түсіну үшін мәтіннің формасы мен мазмұнына сай алмастыру, мақсаты – мәтіндегі бірізділікті сақтау.

5) Жою – артық қолданылған тілдік бірліктерді (қыстырма сөздер, сөйлемнің бірыңғай мүшелері, қайталаулар, біржақты мысалдар, риторикалық сұрақтар мен таңданыстар, цитаттар, автордың ойына әсер етпейтін детальдар, түсініктемелер, талдаулар, сипаттамалар, мазмұнға нұқсан келтірмейтін сөздер мен сөйлемдер және т.б.) алып тастау.

6) Алмастыру – мәтіндегі күрделі оралымдарды, фразеологиялық тіркестерді, қиындық тудыратын грамматикалық не синтаксистік құрылымдарды басқасымен алмастыру [9, 168]. Бұл негізгі әдістерді көркем мәтінді комикс форматына түрлендіру кезінде тиімді қолдануға болады.

А.А.Игенова және К.А.Төлеубаева мәтіндерді бейімдеудің төмендегідей әдістерін көрсетеді:

1) сөздік қорды реттеу. Бейімдеушілер сирек кездесетін сөздердің орнына лексиканың актив қабатындағы сөздерді қолданады;

2) грамматикалық құрылымдарды жеңілдету. Бұл әдіс сөйлемдерді қысқартуды, етістік шақтарының жеңіл формасын қолдануды және есімше немесе шартты сөйлемдер сияқты күрделі синтаксистік құрылымдарды алып тастауды қамтиды. Мысалы, «Әкесі ұзақ сапардан шаршап келгеніне қарамастан, ұлының жиналып қалған әңгімесін мұқият тыңдады» деген күрделі сөйлем «Әкесі жолдан шаршаған, бірақ ұлының әңгімесін тыңдады» деп жеңілдетілуі мүмкін;

3) мәтін ұзындығын қысқарту. Бейімдеушілер жиі қосымша сюжеттерді, сипаттамалық элементтерді немесе түсінуді қиындатуы мүмкін күрделі метафораларды алып тастайды;

4) бейімделген мәтіндерге сөздіктер, мәдени контексті түсіндіру немесе көрнекі материалдар сияқты қосымша элементтер енгізілуі мүмкін [10].

М.К.Мамбетова, А.А.Карымхан және А.Қ.Әбдіқадырова пікірінше, қазақша мәтіндерді бейімдеу бұл саладағы жүйелеудің жоқтығынан және ғылыми зерттеулердің аз болуынан айтарлықтай қиын. Ағылшын тілімен салыстырғанда қазақ тілінде бейімделген мәтіндер қоры жоқ екені де аян [11, 62]. Ғалымдардың пайымдауынша, когнитивтік жүктеме қағидаларын ұстанып қана мәтінді оқыту мақсатында сәтті бейімдеуге болады. Расында да, қазақ тіліндегі мәтіндерді бейімдеуге бағытталған ауқымды және жүйелі зерттеулер

жүргізу, сондай-ақ бейімделген мәтіндердің мамандандырылған қорын құру әртүрлі салаларда айтарлықтай нәтиже бере алар еді. Мұндай жұмыс тіл саясатының, БАҚ-тың, білім берудің және балалар әдебиетінің дамуына әсер етеді, өйткені бейімделген мәтіндер әдеби мұра мен ақпаратты қабылдаудың қазіргі форматтары арасында дәнекер қызметін атқарады. Комикс мәтінді алдын ала тілдік-семантикалық өңдеуді қажет етеді, бұл лингвистикалық дайындалған материалдың болуын ұлттық комикс саласын қалыптастырудың маңызды шартына айналдырады.

Нәтижелер. Адам іс-әрекетінің барлық дерлік салалары білім беруде де, жарнамада да, көркем мәтіндерде де, өнер саласында да креолизация құбылысына ұшырауы мүмкін. Ақпаратқа қаныққан қазіргі заманда адамзат ақпараттың үлкен ағымы мен көлеміне тап болды және уақыттың жетіспеушілігінен ұзақ мәтіндерді оқудан гөрі бейнелі мәтіндерге (креолизацияланған мәтіндерге) жүгінеді [12, 184].

Әдеби шолу қазақ тілінде комикстерді, атап айтқанда, аталған форматқа бейімделген көркем шығармаларды жасауға әлеуметтік сұраныстың болуына қарамастан, отандық филология әлі күнге дейін мәтінді бейімдеудің арнайы әдістемесін әзірлемегенін көрсетті. Қазірде қазақ тіліндегі мәтіндерді бейімдеудің қолданыстағы тәсілдері: синтаксистік құрылымдарды қысқарту, сөздік қорды азайту, пассив қабаттағы сөздерді актив қабаттағы сөздермен алмастыру және қосалқы элементтерді жою. Яғни, әдетте, тілдік материалды жеңілдетумен ғана шектеледі. Бұл тәсіл қабылдауды жеңілдету үшін маңызды болғанымен, мәтінді көрнекі түрлендіруге қатысты тапсырмалардың кең ауқымын қамтымайды. Атап айтқанда, комикстерде көбінесе мәтіннің өзінен кем түспейтін мағынаны жеткізуші бейнесуреттермен жұмыс істеу әдістемесі бұлыңғыр және теориялық тұрғыдан түсініксіз болып қалады. Семиотикалық бейімдеудің нақты ұстанымдарының болмауы қазақ тілінде жоғары сапалы комикс туындыларын жасауды қиындатады, өйткені ілеспе визуалды кодсыз жеңілдетілген мәтін түпнұсқаның мәнерлілігі мен тереңдігін жоғалтады.

Соңғы жылдардағы жарияланымдар ғалымдардың бұл бағытқа енді-енді қызығушылық таныта бастағанын көрсетеді. Дегенмен бұл саланың әлеуетті дамуы ғылыми қауымдастықтың бір бөлігіне тән инерция мен консерватизмді жеңгенде ғана мүмкін болады. Сонда ғана қазақ тілі білімі мен әдебиетіне жаңашылдық пен заманауи форматтарды кіріктіруге ұмтылу жүйелі зерттеулерге, бейімдеудің ғылыми негізделген әдістемесін қалыптастыруға жетелейді.

Қорытынды. Қорыта айтқанда, комикс – көпшілік ойлағаннан күрделірек әдеби туынды. Көркем мәтіндерді комикс форматына бейімдеу тек балалар әдебиетімен шектеліп қалмағаны жөн. «Балалар» жанры ретінде кең тараған таптауырын оның әлеуетті функцияларын айтарлықтай тарылтады. Шын мәнінде, мәтінді түрлендіру үшін мұқият, әдістемелік тексерілген жұмыс жүргізілсе, мағыналық және эмоционалдық жүктемесі жағынан күрделі шығармалардың өзі графикалық түрге бейімделуі мүмкін. Мұндай жұмыс материалды талдау мен іріктеудің лингвистикалық әдістерін де, семиотика, визуалды әңгімелеу және психолингвистика саласындағы білімді де жетік меңгерген мамандарды жұмысқа тартуды талап етеді. Сауатты бейімделген комикс түпнұсқаның эмоционалдық және мағыналық тереңдігін сақтаумен қатар, оны көпшілік оқырман қабылдауына жеңіл етеді.

Қазақ халқы ежелден-ақ мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді, фразеологиялық тіркестерді пайдалана отырып, терең де астарлы ойларды жеткізе білуімен ерекшеленген. Комикс жанр ретінде қазақтың дәстүрлі баяндауының эстетикасына да, қазіргі медиа-ортаның талаптарына да сәйкес келетін қысқа сөздер мен экспрессивті бейнелердің табиғи үйлесіміне мүмкіндік береді. Демек Қазақстандағы комикс индустриясының дамуы әдебиет пен тілді насихаттаудың тиімді құралы ғана емес, қазақ халқының бейнелеу мен ауыз әдебиет дәстүрінің заманауи жалғасы, оның жаңа формасы бола алады.

Осы тұрғыдан алғанда, комикс жанры қазақтың дәстүрлі баяндау тәсілдерімен табиғи үндестік таба алады. Комикс – мәтін мен бейненің синтезі арқылы оқиганы ықшам әрі әсерлі жеткізетін заманауи медиа формалардың бірі. Онда қысқа диалогтар, нұсқа

репликалар, визуалды символдар кеңінен қолданылады. Бұл ерекшеліктер қазақтың мақал-мәтелдеріне, шешендік сөздеріне және ауызша әңгімелеу дәстүріне өте жақын келеді. Яғни, комикс арқылы қазақы ойлау жүйесіне тән бейнелілік пен астарлы мағына жаңа форматта қайта жаңғыра алады.

Қазақстандағы комикс индустриясының дамуы осы тұрғыда үлкен мүмкіндіктерге жол ашады. Біріншіден, ол жас ұрпаққа ұлттық әдебиет пен тілді заманауи, тартымды формада ұсынуға жағдай жасайды. Қазіргі жастар визуалды ақпаратты тез қабылдайды, сондықтан комикстер арқылы күрделі тарихи оқиғаларды, батырлар жырын, аңыз-ертегілерді немесе классикалық шығармаларды жеңіл әрі қызықты түрде жеткізуге болады. Бұл өз кезегінде оқырманның қызығушылығын арттырып, қазақ тілінің қолданыс аясын кеңейтеді.

Екіншіден, комикс ұлттық мәдени кодтарды сақтап, оны жаңаша интерпретациялауға мүмкіндік береді. Мысалы, дәстүрлі кейіпкерлерді, архетиптерді немесе фольклорлық сюжеттерді қазіргі заманның контекстінде бейнелеу арқылы олардың мәнін тереңдетіп, жаңа мағына беруге болады. Бұл – мәдени сабақтастықты сақтай отырып, оны жаңғыртудың тиімді жолы.

Үшіншіден, комикс индустриясы шығармашылық индустрияның бір бөлігі ретінде экономикалық және мәдени тұрғыдан да маңызды рөл атқара алады. Жергілікті авторлар мен суретшілер үшін жаңа мүмкіндіктер ашылып, ұлттық контенттің үлесі артады. Сонымен қатар, қазақ комикстерін халықаралық деңгейде таныстыру арқылы еліміздің мәдени имиджін нығайтуға болады. Қорытындылай келе, Қазақстандағы комикс индустриясының дамуы тек жаңа медиа саласының қалыптасуы ғана емес, ол – қазақ халқының бай ауыз әдебиеті мен бейнелеу дәстүрінің заманауи жалғасы. Комикс – өткен мен бүгінді жалғап, ұлттық құндылықтарды жаңа буынға жеткізетін тиімді құрал. Сондықтан бұл бағытты жүйелі түрде дамыту мәдениет пен тілдің болашағы үшін маңызды стратегиялық қадам болып табылады.

Әдебиеттер

1. Қазақ әдеби тілінің сөздігі: он бес томдық // Сөздікті құраст.: Қ. Күдерінова ж.б. – 8-том. К-Қ. – Алматы: Арыс, 2007. – 744 б.
2. Баспа және полиграфия терминдерінің түсіндірме сөздігі // С. Медеубекұлы, Б.Омарова, Р.Әбдиева. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2013. – 232 б.
3. Қазақ тілінің кірме сөздер сөздігі / Құрастырғандар: Ш. Құрманбайұлы, С.Исақова, Б. Мизамхан және т.б. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2019. – 596 б.
4. Аймауытұлы Ж. Жаман тымақ: сықақ өлеңдер // Ж. Аймауытұлы – Ташкент: Қазақстан баспасы, 1929. – 16 б.
5. Қайта оралған қаламгер: Халқымыздың көрнекті қоғам қайраткері, ғалым, жазушы Жүсіпбек Аймауытұлына арналады // Құраст. В.Қ. Күзембаева. – Алматы: Орталық ғылыми кітапхана, 2003. – 272 б.
6. Исакова Г.Ж., Жиеналина А.М. Көркем мәтінді бейімдеу түрлері // «Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы Ұлы Дала құндылықтары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары. – Петропавл: СҚМУ, 2019. – Б. 146-150.
7. Ибрагимова Ж.Т. Фотобейне – ой көрінісі // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2014. – №3 (49). – Б. 52-57. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2021.v181.i1.ph18>
8. Abilov A., Khegai N.R., Ibragimova E.A. Social orientation of media texts containing professional vocabulary, their adaptation and functioning // Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University. Philological Series. – 2021. – №1. – P. 20-25. URL: <https://vestnik.kgu.kz/index.php/kufil/article/view/8/3>
9. Иманқұлова С.М., Егізбаева Н.Ж. Тыңдалым мәтіндерін іріктеу және оларды бейімдеу түрлері // ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. – 2021. – №1 (181). – Б. 162-170. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2021.v181.i1.ph18>

10. Игенова А.А., Төлеубаева К.А. Бейімделген көркем әдебиеттің қалыптасуы мен дамуы: әдебиетке шолу // Ясауи университетінің Хабаршысы. – 2025. – №1 (135). – Б. 213-222. DOI: <https://doi.org/10.47526/2025-1/2664-0686>

11. Mambetova M.K., Karymkhan A.A., Abdikadyrova A.K. Adapting Kazakh texts for language learners: application of adaptation techniques // Eurasian Journal of Philology: Science and Education. – 2024. – №3 (195). – P. 58-67. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2024.v195.i3.ph06>

12. Сарбасова А.Е. Креолизованные тексты в современной лингвистике // Вестник Актыбинского регионального университета им. К. Жубанова. – 2025. – №1 (79). – С. 181-186. DOI: <https://doi.org/10.70239/arsu.2025.t79.n1.21>

Г.Ж. ИСКАКОВА, Г.Т. ТЛЕУБЕРДИНА, А.К. ТАНСЫКБАЙ

Кокшетауский университет имени Ш.Уалиханова, Кокшетау, Казахстан

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АДАПТАЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА К ФОРМАТУ КОМИКСА: ОБЗОР ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. В статье рассматривается уровень проработки вопроса адаптации художественных текстов к формату комиксов в казахской филологии. Несмотря на растущий интерес общественности к графическим формам повествования, в частности комиксам, установлено, что специальные научные исследования, посвященные теоретическим и методологическим основам адаптации оригинальных текстов, составляющих основу комиксов, в отечественной науке практически отсутствуют. Как показывает литературный обзор, научные публикации в основном посвящены сокращению и упрощению текста, тогда как принципы работы с невербальными компонентами текста остаются вне внимания исследователей. Авторы подчеркивают, что адаптация текста к комиксу требует не только сокращения, но и комплексной работы с участием филологов и художников. Особо важным аспектом является выявление основных элементов исходного текста, подлежащих визуализации, и разработка пояснений к ним с учетом культурной, семантической и прагматической нагрузки. Отмечается, что адаптация не должна ограничиваться детской литературой: при правильной организации работы можно создавать графические версии сложных по содержанию и структуре художественных произведений. Таким образом, в статье обосновывается необходимость формирования научно обоснованной методики адаптации казахских текстов к визуально-графическому формату, что в перспективе будет способствовать развитию национального комикс-творчества, популяризации и преподаванию казахского языка и литературы, а также расширению читательской аудитории.

Ключевые слова: адаптация текста, комикс, креолизованный текст, казахский язык, художественная литература, литературный обзор.

G.ZH. ISKAKOVA, G.T. TLEUBERDINA, A.Q. TANGSYQBAY

Shokan Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan

LINGUISTIC FOUNDATIONS OF ADAPTING A LITERARY TEXT TO THE COMIC FORMAT: A REVIEW OF DOMESTIC SCHOLARSHIP

Annotation. The article examines the current state of research on the adaptation of literary texts into the comics format within the framework of Kazakh philology. Despite the growing public interest in graphic forms of storytelling – particularly comics – there is a notable lack of dedicated academic studies focused on the theoretical and methodological foundations of adapting original literary texts for visual formats in the domestic scholarly context. As the literature review reveals, most existing publications focus primarily on textual reduction and simplification, while the principles for working with non-verbal components remain largely underexplored. The authors argue that adapting texts into comics requires not only textual reduction but also a complex, interdisciplinary approach

involving philologists, artists, and designers. A particularly important component of this process is identifying the key narrative elements of the source text that warrant visual representation, and providing culturally, semantically, and pragmatically informed commentary to guide illustration. It is also emphasized that the scope of adaptation should not be confined to children's literature; with proper methodological planning, it is possible to produce graphic versions of literary works that are complex in both content and structure. Thus, the article substantiates the need to develop a scientifically grounded methodology for adapting Kazakh literary texts into visual-graphic formats. Such an initiative would not only contribute to the development of a national comic book tradition, but also support the popularization and pedagogical integration of the Kazakh language and literature, ultimately broadening the readership.

Keywords: text adaptation, comics, creolized text, Kazakh language, fiction, literature review.

References

1. Qazaq әдеби тілінің сөздігі: он бес томдық / Сөздікті құраст.: Q. Küderinova j.b. – 8-tom. K-Q. – Almaty: Arys, 2007. – 744 b.
2. Baspa және poligrafia терминдерінің түсіндірме сөздігі / S. Medeubekuly, B.Omarova, R.Äbdieva. – Almaty: Sözdik-Slovär, 2013. – 232 b.
3. Qazaq тілінің кірме сөздер сөздігі / Qұrastyrғandar: Ş. Qūrmanbaiūly, S.İsaqova, B. Mizamhan және t.b. – Almaty: Ūlttyq audarma bürosy, 2019. – 596 b.
4. Aimauytūly J. Jaman tymaq: syqaq öleñder / J. Aimauytūly – Taşkent: Qazaqstan baspasy, 1929. – 16 b.
5. Qaita oralğan qalamger: Halqymyzdyñ körnekti qoğam qairatkeri, ğalym, jazuşy Jūsıpbek Aimauytūlyna arnalady / Qұrast. V.Q. Küzembaeva. – Almaty: Ortalyq ğylymi kıtaphana, 2003. – 272 b.
6. İskakova G.J., Jienalina A.M. Kōrkem mātındı beımdeu tūrleri // «Mağjan Jūmabaev şyğarmalaryndağy Ūly Dala qūndylyqtary» atty halyqaralyq ğylymi-täjiribelik konferensianyñ materialdary. – Petropavl: SQMU, 2019. – B. 146-150.
7. İbragimova J.T. Fotobeine – oi körınısı // Abai atyndağy QazŪPU-nıñ Habarşysy. Filologia seriasy. – 2014. – №3 (49). – B. 52-57. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2021.v181.i1.ph18>
8. Abilov A., Khagai N.R., Ibragimova E.A. Social orientation of media texts containing professional vocabulary, their adaptation and functioning // Bulletin of Shokan Ualikhanov Kokshetau University. Philological Series. – 2021. – №1. – P. 20-25. URL: <https://vestnik.kgu.kz/index.php/kufil/article/view/8/3>
9. İmanqūlova S.M., Egızbaeva N.J. Tyñdalym mātinderın ırkteu және olardy beımdeu tūrleri // QazŪU Habarşysy. Filologia seriasy. – 2021. – №1 (181). – B. 162-170. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2021.v181.i1.ph18>
10. İgenova A.A., Tōleubaeva K.A. Beımdelgen kōrkem әdebiettñ qalyptasuy men damuy: әdebietke şolu // İsasui universitetiñ Habarşysy. – 2025. – №1 (135). – B. 213-222. DOI: <https://doi.org/10.47526/2025-1/2664-0686>
11. Mambetova M.K., Karymkhan A.A., Abdikadyrova A.K. Adapting Kazakh texts for language learners: application of adaptation techniques // Eurasian Journal of Philology: Science and Education. – 2024. – №3 (195). – P. 58-67. DOI: <https://doi.org/10.26577/EJPh.2024.v195.i3.ph06>
12. Sarbasova A.E. Kreolizovannye teksty v sovremennoi lingvistike // Vestnik Aktūbinskogo regionālnoġo universiteta im. K. Jubanova. – 2025. – №1 (79). – S. 181-186. DOI: <https://doi.org/10.70239/arsu.2025.t79.n1.21>

Авторлар туралы мәлімет:

Исакова Гүлгүл Жеңісқызы – философия докторы (PhD), Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің қауымдастырылған профессоры, Көкшетау, Қазақстан.

Исакова Гүлгүл Женисовна – доктор философии (PhD), ассоциированный профессор Кокшетауского университета имени Ш. Уалиханова, Кокшетау, Казахстан.

Isakova Gulgul Zhenisovna – Doctor of Philosophy (PhD), associate professor of the Shokan Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan.

Тлеубердина Гүлден Тоқатқызы – филология ғылымдарының кандидаты, Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің қауымдастырылған профессоры, Көкшетау, Қазақстан.

Тлеубердина Гүлден Тоқатовна – кандидат филологических наук, ассоциированный профессор Кокшетауского университета имени Ш.Уалиханова, Кокшетау, Казахстан.

Tleuberdina Gulden Tokatovna – Candidate of Philological Sciences, associate professor of the Shokan Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan.

Таңсықбай Әділет Қыдырбекұлы – философия докторы (PhD), Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің лекторы, Көкшетау, Қазақстан.

Тансықбай Адилет Қыдырбекулы – доктор философии (PhD), лектор Кокшетауского университета имени Ш.Уалиханова, Кокшетау, Казахстан.

Tangsyqbai Adilet Qydyrbekuly – Doctor of Philosophy (PhD), lecturer at Shokan Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan.